

مسلكه موافق آمار مع المنونيه قبول
اول نور. درج ايدلمين يازيلر اعاده
اول نماز.

البرهان

خطرات

رساله مزین آندینی کو سترک
شرطیله تون یازیلر همه فیکی بر
غزنه طرفدن قیاس اوونه بیلیر
مکتوبلرک، امضالرک واضع و
اوقوناقلی اولسی و آونه همه
نوسوسنی محضوی و ونسی لازمدیر
هانک اجنبیه ایچون آونه اولانلرک
آدر سترک فرانزجه نه یازلسی
رجا اولنور .
پاره کوندرلدیکی زمان نه به دایر
اولدیغنک واضحا بیلدیلمسی
رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی ہفتہ اور مجموعۂ اسلامیہ در .

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

صاحب و مدر مسئول

باش محرو

والله هدى من يشاء الى صراط مستقيم

اشرف الارب

محرم عا کف

16-12

۲۰ آگست ۱۳۳۱

خبر

۲۲ شوال ۱۳۳۳

۲۶۷

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآنک دی حریف اوزر نہ نولی نختی

شوراسی بینماید که بلااده ذکر اولئان احادیث شریفه من مقصد قرآنک ، لغات عربی و هر هانکی بریله تلاوتی جائز اولدیغنی بیان ایتمک دیمک دکلدر . بویله بر تهجهی اهل علمدن هیچ بری در میان ایتمه مشدر . چونکه کتاب کریمک سور و آتی ، کلمات و حروفی روایات صحیحه ثابته ایله تعین ایتتمس اولدیغندن هیچ برکسه ، رسول علیه السلامدن صدوری ثابت و محقق اولمیان بوجه ایله قرآنی تلاوت ایتمک حقّی جائز دکلدر . قرآنک تحت تلاوتنده و هر هانکی بر صورتله تجویز اراسنده مدار استناد جناب رسولدن روایت صحیحیه اقتران کیفیت اولنجه صحیح ، شک و تردید عاری بر صورتده ثبوتی درکار اولان بر قرأندن انحراف ایدوب ، لغات فصیحهدن اولسهده ، لغات ساده ایله تلاوت هسه بر وجهله مقرون جه از اوله ماز .

بو بخنده ینه نظر دقتدن دور طوطیه میه جق دیگر بر جهت
 دها وارد که اوده بر طاقم کسه لک حروف سیبعه دن مراد قراآت
 سیبعه مشهوره اولدینی ظن و ذهابی بسامکده اولمسیدیر. علمای
 قرآندن بر حوغی بو طی تخطئه اید یورلر.

ابو شامہ دیور کہ : برطاقم کہہ لر سالف الذکر حدیث شریفدن
مراد الیوم موجود اولان قراآت سبع اولدیفی ظن وتوہم ای دیور لر
ایسہم بو ، بالجملہ اہل علمک اجماعہ مخالفدر . بویلہ بر توجیہ
اولسہ اولسہ بعض جہاہنک محصول اختراعی اولہ سلیر .

ابوبکر بن العربی و سائر دیورلرکه : قراآت سبعه مشهوره نیک
جوازی اساساً متعین دکلدرکه دیکر قراآت لک عدم جوازینه بر سبب
تشکیل اندلسین .

مکیده دیورکه : نافع، عاصم کیلرک قرائتی حدیثده بیان ایدیلن
احرف سبعه میانده داخل اولدیغنی ظن ایدنلر پک بیوک خطا ایدرلر.
چونکه بو طرز تلقی قبول ایدلدیکی تقدیرده قراء سبعه نك غیری
ائمه دن مروی اولوبده خط مصحفه موافق اولان قرائتلرک قرآن
اولماسی الحجاب ایدرکه بو، خطای عظیمدر. چونکه ائمه متقدمیندن
ابی عبید قاسم بن سلام، ابی هاشم سجستانی، ابی جعفر الطبری
واسماعیل الناضی کی قرائتلی تصنیف ایدن ذوات قراء سبعه نسبت
اولتان قرائتلرک اضاعفه بالغ اوله حق وجوه قرائت ذکر ایتشلردر.

اساساً تاريخ هجر يدن ايکي يوز سنه سي بدايتنده خلق بصره ده ابو عمرو يعقوب ، کوفه ده عاصم و حمزه ، شامده ابن عامر ، مکه ده ابن کثير ، مدينه ده نافع قرائتلرين قبول ايتمش و بو يرلرده طرز تلاوت بو جرياني تعقيب ايدوب کيتمش ايدى . اوچ يوز سنه سي بدايتلر ندينده

ایسته قرائت کرده کی اختلافك باشلوجه محل وقوعی شو سرد اولنان وجوه سبعة عبارتدر . مثلاً بر حرف تشدید ایله قرائت ایدلمکده ایکن غیری حرفك تخفیف ایله قرائت ایدلمدیکی ، ائمه دن بری بر حرفی بریده تشدید ایله قرائت ایتدیکی حالده عینی امامك دیگر بر محله او حرفی تخفیف ایله تلاوت ایتدیکی کوریلور . مد ، قصر ، ادغام ، اظهار و سائر حقننده اختلافات واقعه بوشکده جریان ایتشدر .

بوسیدن ناشیدرکه قرائتلك وجوه سبعة مشهوریه حصر ایدیه بيلمك شویله طورسون ، ائمه سبعة دن هر برینه روایت واحده نك تخصیصی بیله قابل اوله مامش و هر برینه متعدد راویله ، روایتلر نسبت ایدلمشدر . شوقدر وارکه بو روایتلر نه قدر چوق اولورسه اولسون آره لنده کی فرق و اختلاف سالف البیان یدی بابك خارجنه حیقمقامده در .

شو احوال اثبات ایدیوکه « احرف سبع » دن مقصد قرائت سبع اولسیدی ، مکی نك دیدیکی کی ، قرآنده ائمه سائر دن مروی و خط مصحفه موافق اولوبده قرائت سبعیه مخالف ولنان قرائتلك وجود پذیر اوله مامسی احباب ایدردی . بویله بر محاکمه ایسه خطای محضدر . چونکه ائمه متقدمیندن [۱] ابی عیید ، ابی حاتم سیجستانی ، ابی جعفر الطبری ، اسماعیل القاضی کی فن قرائت حقننده مصنفات مهمه وجوده کتیرنلر قراء مشهوره میاننده بو یدی ذاتك اضعاغه بالغ اوله حق ذواتك اسامیسنی ثبت صحیفه بیان ایتشدردر .

بزم بوبابه تعلق ایدن احادیثدن آکلادیغمز معنا بودر .

احادیث منحوته نك شرح و بیانه عائددها بر طاقم سوزلر وارکه مقام معلای رسالته قارشى ارتکابی روا کوریلهمیه جك خطیشاندن ؛ قریشك ساحه فیاض عرفان و بلاغتمده سر بر آورده ظهور اولمش ، قبیله بی سعدك آغوش اهتمامنده پرورش بولمش اولان « محمد بن عبدالله » صلی الله علیه وسلمك رفعت منزلت بیان و بلاغتیله اصلاً قابل تألیف اولهمیه حق تفوهاتدن اولدقلری بادی نظرده نمایان اولدینی حالده طرفدارانی بر طاقم ایلهمانه تأویلرله بولنلر بر شکل معقولیت ویرم بيلمك ایچون بر چوق کلفت اختیار ایتشدردر . بوکسه لرده بر آرز درایت و فطانت اولسه سوزلرینك حقیقته نه درجه مابین اولدینی ، بوکی مطالعات شخصیه نك عنوان ناطقیقی « انا افصح من نطق بالضاد » سانحه تحدیشکاریسیله موشح اولان بی عربی نك روح پاکتی فصل متأذی ایدم جکنی پك کوزل تقدیر ایدرلردی . بو طرزده سرد ایدیان اقواله بر مثال اولمق اوزره شونلری ذکر ایدم : بعض کسه لر قرآنك احرف سبع اوزره نزولی محشده عددك مفهوم حقیقیسی اولمدینی ادما ایدیورلر . فقط بونلر آنفاً روایت ایدیان حدیث بخاریده عددك صریح بر صورتده اراده ایدلدیکی دوشونه میوزلر . دیگر بعضاریده بویاده وارد اولان احادیثی متشابه اولدینی و معنائی آکلاشلماسده ایمان واجب بولندینی

بعضیلرندن ایکی ذات روایت ایتدیکی حالده دیگرلرندن دهافضله ذوات روایت ایدیور . کرک قرا ، کرک سائر ذواتدن روایت و طبقات تالیه رجالی طرفندن اخذ و تلقی ایدلمش اولان سائر قرائتلر آره سنده موجود اختلافاتك موقعلری کتب قرائتمده مضبوط ومدوندر .

خلاصه ، قرائت سبع ذوات مشارالیه نسبت ایدلمکده برابر بر امامك تلامیذی ایدن روایت ایتدکری بر قرائتمده اختلافدن قورتیله مدقلری دائماً کوریله کلکده در . بوکا بر مثال اولمق اوزره عاصمك تلیذلری حفص ایله شعبه بی الله آله لم . کورورز که شعبه اکثر مواضعده الفی اماله ایتمکده اولدینی حالده آرقداشی حفص « وقال اربوا فیها باسم الله مجراها و مرساها » آیت کریمه سنده کی « مجراها » دن بشقه هیچ بریده اماله بی قبول ایتور . بعضاده اولیورکه قرائت سبع اصحابندن بر قسمی کله ده اتفاق ایدیورده دیگرلری مخالف قالیور . از جمله کوفیوندن عاصم ، حمزه ، کسائی « تساملون » لفظی تخفیف سین ایله قرائت ایتدکری حالده رجال سبعدن دیگرلری مشدد او قویورلر . کذلک حمزه ایله کسائی سورة اعراقده « رشد » کله سنی دیگرلرینه مخالف اوله رق راء و شینک فتحیه قرائت ایتمکده درلر . بو قیلدن اوله رق ابو عمرو البصری سورة کهفده « رشد » کله سنی فتحین ایله او قومق خصوصنده منفرد قالمشدر . نتیجه کلام ائمه قرآنندن مروی اولان قرائتلر من کل الوجوه متباین و یا متوافق اولیوب اتفاق ایتدکری یرلر اولدینی کی مختلف بولندقلری موضعلرده وارددر .

بعضاً امامك تلامیذی آره سنده حروف اعتباریه بر درجهیه قدر اختلاف حصوله کلدیکی کی ائمه سبعة دن برینک تلیذینک قرائت ایتدیکی حرفك ، راویسی بولندینی امامك غیری بر امامك صورت قرائته توافق ایتدیکی ده وارددر . نته کم حفص کسائینک تلیذی اولدینی حالده اماله خصوصنده حمزه ایله مطابق قالمشدر .

نتیجه کلام ائمه سبعة دن اولسون ، علمای قرائتک اصول و مسبلک قرائتلرینی استقصا ایتش اولدقلری ائمه سائر دن بولنسون ، قراء آره سنده اختلاف وقوعه کلشدر . اختلافات واقعه ایسه ، افادات سالفه دن مستبان اولدینی وجهله ، یا معین و معدود بعض حرفلره ، یا خود محدود هیئات و تراکیبه راجع بولنمده در . علمای قرائت بین القراء مدار اختلاف اولان نقاطی ارباب آیهیه حصر ایتشدردر :

(۱) تشدید ، تخفیف ؛

(۲) مد ، قصر ؛

(۳) ادغام ، اظهار ؛

(۴) نقل ، ترک ؛

(۵) تحقیق ، تسبیل ؛

(۶) فتحه ایله کسره ، جر ایله نصب ، جزم ایله رفع ، ضم ایله فتحه کی غیر متجانس حرکات آره سنده مبادله ؛

(۷) اماله ، تقلیل فتح .

اشتهار اولمقه برابر غلط و شاید عدایدیلین قرائتدر . ائمه سبعة دن مختلف طریقله روایت ایدیلن و بعضی راویله روایت ایتدیکی حالدیه دیگرلری طرفدن روایت ایدیلن قرائتله بو نوعه مثال تشکیل ایدیه بیلر .

(۳) آحاد : صحیح اولوبده رسم خطه ، مقتضای لسانه مخالف بولان و یا خود اشتها و تداول ایتمهش اولان قرائتدر .

(۴) شاذ : سندی صحیح اولیان قرائتدر .

(۵) موضوع : یعنی کذب نسبت اولسان قرائتدر . خراعیکن قرائتله کی . صکره سیوطی دیورکه :

التجی بر قرائتده بنم خاطریه لایح اولدی که اوده : علی وجه التفسیر زیاده ایدیلن قرائتدر . ابن الزبیرک « ولکن منکم امهیدعون الی الحیر و یأمرون بالعرف و یهون عن المنکر و یستعینون بالله علی ما صابهم » ابن عباسک « لیس علیکم جناح ان تبغوا فضلاً من ربکم فی مواسم الحج » قرائتله کی .

آلت طرفده ابن الجزری نک شو سوزلرینی نقل و روایت ایدیور : علمای کسلف بعضاً قرائتله میانیه ، ایضاح و تفسیر مقصدیه ، بعضی شیلرده سرد و ادخال ایدرلر ایدی . چونکه آنلر بی علیه السلامدن قرآن اوله رق تلقی ایتدکری شیلرک ماهیتله متعین و بناء علیه التباس محذورندن وارسته بولدیغنی قطعاً بیلورلر ایدی . حتی بعضاً علاوه ایتدکری جملهلری آیات قرآنیه میاننده تدوین بیللر ایدرلر ایدی . سیوطی بالاخره [۱] زرکشینک « برهان » ده کی شو سوزلرینی حکایه ایتدکه در قرآن ایله قرائتله ایکی حقیقت متغایره درلر . قرآن ، بیان احکام و اعجاز مقصدیه محمد صلی الله علیه وسلم اوزرینه نازل اولمش اولان وحی دن ، قرائتله ایسه ذکر اولنان وحیه عائد الفاظک حرفلره و یا خود حرفلرک تشدید ، تخفیف و سائر مثلو کیفیتله متعلق اختلافدن عبارتدر .

بورل قدر سرد ایتدیکنز افادادتن منقهم اولورکه قرآنک یدی حرف اوزرینه نزولند مقصد ، بعضیلرینک ظن ایتدیکی کی نافع ، ابن کثیر ، ابو عمر البصری ، ابن عامر الدمشقی ، عاصم ، حمزه و کسائیدن مروی اولان قرائت سبع مشهوره دکلدر . چونکه بولردن بشقه بر طاقم قرائتله ده وارکه صحت و فصاحت اعتبارله ذوات مشارالیه قرائتدر دن بر مرتبهده دکلدر . مع مافیه قرائت سبعک شو اسملری ذکر و تعداد ایتدیکنز ذواته منسوب اولدینی تام بر اجماع ایله ثابت و محقق دکلدر . چونکه علماء قرائتدر بعضیلری کسائی بی بو میاندن طی و آنک برینه یعقوبی اقامه ایدیورلر . برده کوریورزکه بو یدی ذاندن تلیدلری بعضی حرفلر روایت ایدیورلر که بو روایتلره فی الجملة اختلاف شایسته ندن آزاده قالمیور .

ابن مجاهد یعقوبک تلمی طی ایدمک کسائی بی آنک برینه اقامه ایتدی . ائمه قرائت میاننده کندیارندن ده مقتدر و متمیز ، یا خود کندی درجه لرنده ده بر جوق ذوات بولندی حالدیه طرق تلاوتک قراء سبعة مشهوره . قصر ایدلسنک سینه کلنجه ، ائمه قرائتدر روایت ایدلرک مقداری حقیقه بک جوق اولمقه برابر خلقدیه همملرک تدبیری و جوه قرائتی ، خط مصحفه موافق اولق شرطیه ، حفظی قولای و بالنسبه مضبوط اولانلره حصر و تخصیص مجبوریتی حس ایتدیورمه بشلادی . بناء علیه اساتذة قرآن ثقه و امامته کسب اشتها ایتمش ، قرائت و تعلیم قرآن و ایدسند مدید بر حیات کجیرمن اولان ذواتی تدقیق و تتبع ایدرک هر بده دن بر امام انتخاب ایتکه برابر دیگر ائمه عائد قرائتله نقاتی ؛ حتی یعقوب ، ابن جعفر ، شیه و امثالی ائمه عائد قرائتله تداولی اهل ایتدیور .

قرب « شافعی » ده دیورکه : بالکبر قراء سبعة ک قرائتله قبول ایدیلرک دیگرلرینک ترک و اهل ایدلسنی حقدیه هیچ بر اثر وسنت یوقدر . بو فکرک منشأی متأخریندن بعضیلرینک جمع ایتمش اولدقلری قرائتله مظهر رواج اولمش اوزرینه بو قرائتله دیگرلرینک علاوه سی جائز اوله میه جفته دائر خلقدیه بر ظن و ذهاب تولد ایدیورمش اولسندن عبارتدر . حقیقت حالدیه ایسه علمای اسلامدن بویله بر فکره ذاهب اولان هیچ برکسه یوقدر .

اتقانده امام ابن الجزریدن نقل اولتیورکه : لسانه و مصاحف عثمانیه دن برینه ، ولو احتمال صورتنده اولسون ، توافق ایدن وسندی صحیح اولان بر قرائت ردی جائز و انکاری حلال اولیان قرائتدر دن معدوددر و بویله بر قرائت قرآنک مدار نزولی اولان و کرک ائمه سبعة ، کرک ائمه عشره ، کرکسه سائر مقبول القرائه ائمه دن مروی اولسون ، ناس ایچون واجب الاتباع بولنان حروف سبعة عددینه داخلدر . ارکان ثلثه ندن بری مخال اولان قرائتله ایسه ضعیف ، شاذ ، یا خود باطل اطلاق اولتور ، دیدکدن و ده بر طاقم افادات سرد ایتدکدن صکره « مذهب سلف بو مرکزده اولوب ایچلرندن هیچ بری بونک خلاقی الزام ایتدیکی معلوم دکلدر » دیمشدر .

سیوطی اتقانده دیورکه : ابن الجزری بو بحثی جداً بک مکمل بر صورتده تدقیق و محاکمه ایتمشدر . آنک بیانات و اقامه ندن استحصال ایتدیکن نتیجه شوره که قرائت بر قاج نوعه انقسام ایتدکه در :

(۱) تواتر : کذب اوزرینه اتفاقلری ممکن اوله میسان بر جماعتک بلسله نهاییه قدر عینی شرائطله نقل ایتدکری قرائتدرکه اغلب قرائت بو مرکزده جریان ایتمشدر .

(۲) مشهور : سندی صحیح اولوبده تواتر درجه سته و اصل اولیان و مقتضای لسانه ، رسم خطه موافق بولنان ، علماء القراء حائر

« یتربصن ، یرضعن » لفظلری مضارع صیغه سیله ؛ یعنی هرایکیسی خبر صیغه سیله وارد اولمش ایسه ده ، بو صیغه لردن امر مقصوددر .

نهیك صیغه سی

نهیك صیغه سی بولنوب بولنماستنده امرده اولدینی کی اختلاف وارددر . جمهوره کوره : نهیك بر صیغه سی وارددر ، لغتده او صیغه یه موضوعدر ، صیغه ترك اقتضا ایدر .

نهی صیغه سی : « لاتفعل = یایه » و نظائر در . یساق معنانه کلان « مه » کی اسم فعللر بو صیغه مقامنه قائم اولور . اشعریه کوره : نهیك صیغه سی یوقدر . ابن رشد بوراده جمهور ایل برابردر . ترکی مطلوب اولان لفظ یا نهی صیغه سیله و یا نهی مقصود اولان خبر صیغه سیله وارد اولور .

نهی صیغه سیله ترکی مطلوب اولان الفاظ : « لاتکتبوا الشهادة ، ولا تأكلوا الربوا ، ولا تقتلوا » نظم جلیللری کی که « لاتکتبوا ، لاتأكلوا ، لاتقتلوا » لفظلری نهی صیغه سیله وارد اولمشدر .

نهی قصد اولنان خبر صیغه سیله ترکی طلب اولنان الفاظ : « وحرّم الربوا ، ولا یحلّ لهن ان یکتبن » نظم جلیللری کی که بوراده « حرّم ، ولا یحلّ » لفظلری ماضی و مضارع منفی صیغه لریله ، یعنی هرایکیسی اخبار صیغه سیله وارد اولمش ایسه ده بو صیغه لردن نهی مقصوددر .

بویله جه بر حکم شرعی بی افاده ایدن لفظلر یا خبر ، یا خود انشا اولور .

شارعك اخباری انشاده مؤکددر

شارعك اخباری انشادن ده مؤکد اولور . چونکه اخبار وجوده ده زیاده دلالت ایدر . اخبارده مخبر به بولونمز ایسه شارعك کذب لازم کایر . فقط انشاده مأموره بولونمز ایسه شارعك کذب لازم کایر . مأمور بهك وجودنده مبالغه قصد اولنورسه مأمور به مجازاً خبر صیغه سیله ایراد اولنور . ارتق اثباتلر امردن ، نفیلر نهیدن مجاز اولور .

امر حقنه کی مذاهب مختلفه

ابن رشد امر حقنه کی مذاهب مختلفه دن الحق اوچی بیان ایدیور : الفاظ شوصیغه لر ایل وارد اولدینی زن الفاظ ایله فعلی طلب ایتمك (۱) وجوبه بی حمل اولنور ؟ (۲) یوقسه نده می ؟ (۳) یوقسه وجوب و نددن برینه دلالت ایدنجه یه قدر توقف می اولنور ؟ بو اوج مذهبی بیان ایتدکن صوکره « بو خصوصده کی اختلاف اصول فقه کتابلرنده مذکوردر ، دیور . بو نهجی ایضاح ایدم .

امر حقنه کی مذاهب مختلفه :

درمیان ایدیورلر . و هلم جرا . ارباب مطالعه بیانات سالفه مزی نظر امعانه آلهرق روح مقصده کلیاً منافی اولان بوکی سفسطه لره عطف نظر اهمیت ایتمه لیدرلر .

عبدالعزیز چاویش

مترجمی : محمد شوکت

فقه

مهرنیات :

استاد محترم از میرزا اسماعیل حقك اقتدینك تقریرلری

[۱]

امر و نهی بحثی

الفاظك فعل و ترکی — امرك صیغه سی اولوب اولدینی — نهیك صیغه سی اولوب اولدینی — شارعك اخباری انشادن مؤکددر — امر حقنه کی مذاهب مختلفه — نهی صیغه سی حقنه کی مذاهب مختلفه .

الفاظك یافعلی ، یا خود ترکی مطلوب اولور . چونکه بر ایشك ایکی جهتی وارددر : یایلمق ، یایلمامق . یایلمق جهتی فعل ، یایلمامق جهتی تركدر .

فعلی ، یایلمه سی طلب اولنان لفظ یا انشا یعنی امر صیغه سیله ، یا خود امر قصد اولنان اخبار صیغه سیله وارد اولور .

امرك صیغه سی

امرK صیغه سی بولنوب بولنماستنده اختلاف ایتشلردر . جمهوره کوره : امرK بر صیغه سی وارددر ، لغتده او صیغه یه موضوعدر ، صیغه فعل اقتضایدر . امر صیغه سی : « افعل = یاف » و نظائر در . صوص معنانه کلان « صه » کی اسم فعللر صیغه مقامنه قائم اولور . اشعریه ، کوره : امرK صیغه سی یوقدر . ابن رشد « بصیغه الامر » دیمکه جمهورك مذهبی قبول ایتمش اولدینتی بیان ایدیور .

امر صیغه سیله فعلی مطلوب اولان الفاظ : « اقموا ، و آتوا ، فاكتبوا » نظم جلیللری کی که « اقموا ، و آتوا ، فاكتبوا » لفظلری امر صیغه سیله وارد اولمشدر .

امر قصد اولنان خبر صیغه سیله فعلی طلب اولنان الفاظ : « احل الله البيع ، كتب عليكم الصيام ، والمطلقات یتربصن ، والوالدات یرضعن » نظم جلیللری کی که بوراده « احل » ، كتب « لفظلری ماضی صیغه سیله ؛

[۱] متن : « وهذه اما ان يأتي السدي ... في الخلاف المذكور أيضاً . »

بداية المجتهد